

ВПЛИВ ЗАНЯТЬ РУХЛИВИМИ ІГРАМИ НА КОРЕКЦІЮ РУХОВИХ І ПСИХІЧНИХ НЕДОЛІКІВ ДІТЕЙ 12–14 РОКІВ ІЗ РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ

Байкіна Н.Г., д.пед.н., професор, Фесик Д.О., аспірант

Запорізький національний університет

За допомогою спеціально підібраних засобів і методів адаптивного фізичного виховання можна вирішити не тільки проблему покращення здоров'я дітей із відхиленнями розумового розвитку, підвищити рівень їх фізичної підготовленості і фізичного розвитку, але й підвищити рівень розумової працездатності, що позитивно відображається на ефективності всієї корекційної роботи в цілому. Це дозволяє рекомендувати рухливі ігри до включення в заняття спеціальних закладів.

Ключові слова: рухливі ігри, корекція, рухові і психічні недоліки, розумова відсталість, діти 12–14 років.

Байкіна Н.Г., Фесик Д.А. ВЛИЯНИЕ ЗАНЯТИЙ ПОДВИЖНЫМИ ИГРАМИ НА КОРРЕКЦИЮ ДВИГАТЕЛЬНЫХ И ПСИХИЧЕСКИХ НЕДОСТАТКОВ ДЕТЕЙ 12–14 ЛЕТ С УМСТВЕННОЙ ОТСТАЛОСТЬЮ / Запорожский национальный университет, Украина.

С помощью специально подобранных средств и методов адаптивного физического воспитания можно решить не только проблему улучшения здоровья детей с отклонениями умственного развития, повысить уровень их физической подготовленности и физического развития, но и повысить уровень умственной работоспособности, что позитивно отражается на эффективности всей коррекционной работы в целом. Это позволяет рекомендовать подвижные игры для включения в занятия специальных учреждений.

Ключевые слова: подвижные игры, коррекция, двигательные и психические недостатки, умственная отсталость, дети 12–14 лет.

Baikina N.G., Fesik D.O. MOTION GAMES INFLUENCE ON MOTION AND PSYCHIC DEFICIENCY CORRECTION OF 12–14 YEAR OLD CHILDREN WITH MENTAL DISABILITY / Zaporizhzhya National University, Ukraine.

With the help of deliberately chosen means and methods of adaptive physical education it is possible to solve not only the health improvement problem of children with mental deficiency, but to raise their physical development level and mental activity level that will positively influence the correction work affectivity as a whole. At makes possible to recommend the motion games for training courses in specialized establishments.

Key words: motion games, correction, motion and psychic deficiency, mental disability, 12–14 year old children.

З усіх порушень здоров'я людини розумова відсталість є найпоширенішою. У світі нараховується більше 300 млн. людей із відхиленнями розумового розвитку. За даними М.С.Певзнер [1], В.І.Лубовського [2], В.М.Синьова [3], розумову відсталість визначають не як хворобу, а як стан психічного недорозвитку, що характеризується різноманітними ознаками в клінічній картині і в комплексному прояві фізичних, психічних, інтелектуальних, емоційних якостей.

Розумова відсталість являє собою не нозологічний, а узагальнений груповий діагноз для даної аномалії розвитку. Характерною особливістю психічного дефекту є недорозвиток найбільш диференційованих філо- та онтогенетично молодих функцій мозку і відносна збереженість елементарних, еволюційно старіших (М.С.Певзнер [1]).

При розумовій відсталості страждає не тільки інтелект, але й емоції, воля, поведінка, фізичний розвиток. Первинним дефектом розумової відсталості виступає органічне ураження головного мозку. Недорозвиток мислення, мовлення, вищих форм пам'яті Л.С.Виготський розглядає як вторинні дефекти, обумовлені утрудненням засвоєння соціального досвіду внаслідок біологічної недостатності мозку. Він також підкреслював негативну роль соціальної депривації, яка виникає через випадіння розумово відсталі дитини з колективу здорових однолітків, і значною мірою з цим пов'язував недорозвиток особистості, що виявляється в примітивних реакціях, викривленій самооцінці, несформованості вольових якостей. Останніми роками в корекційній педагогіці та в адаптивному фізичному вихованні надається особливе значення залученню до систематичних занять фізичними вправами дітей із відхиленнями розумового розвитку.

Аналіз літературних джерел показав, що на фізичний розвиток, рухові здібності, навченість і пристосованість до фізичного навантаження впливає тяжкість інтелектуального дефекту, супутні захворювання, вторинні порушення, особливості психічної та емоційно-вольової сфери дітей.

Психомоторний недорозвиток дітей з легкою розумовою відсталістю виявляється в сповільненому темпі розвитку локомоторних функцій, непродуктивності рухів, руховому неспокої і метушливості. Рухи бідні, незграбні, недостатньо плавні. Особливо погано сформовані тонкі і точні рухи рук, предметна маніпуляція, жестикуляція і міміка.

У дітей з помірною розумовою відсталістю моторна недостатність виявляється в 90–100% випадків (Л.М.Шипіцина [5]). В одних дітей руховий недорозвиток виявляється в млявості, неспритності, низькій силі і швидкості рухових дій, в інших – підвищена рухливість поєднується з безладністю, безцільністю, наявністю зайвих рухів.

Системне накладення порушень рухової сфери розумово відсталих дітей подане в «класифікації порушень фізичного розвитку і рухових здібностей дітей-олігофренів», розробленій А.А.Дмитрієвим [6].

У цієї категорії дітей спостерігаються порушення фізичного розвитку: відставання в масі і довжині тіла; порушення постави в розвитку стопи, в розвитку грудної клітки і зниженні її окружності; парези верхніх і нижніх кінцівок; низький рівень ЖСЛ; деформації черепа, дисплазії, аномалії лицьового скелета.

Крім того, у них спостерігаються порушення в розвитку рухових здібностей – точності рухів у просторі; координації рухів й рухів кистяка.

Таким чином, дослідження показують, що ці діти потребують постійної допомоги та спостереження і розглядаються як інваліди з дитинства. У цьому плані фізичні вправи, ігри для дітей з розумовою відсталістю – це один із засобів не тільки усунення недоліків у руховій сфері, але й повноцінного розвитку, зміцнення здоров'я адаптації в соціумі. Ступінь адаптації знаходиться в прямій залежності від клініко-психопатологічного стану дітей, тому для вихователів та вчителів для ефективної педагогічної діяльності необхідно знати не тільки прояви основного дефекту, але й особливості їх фізичного, психічного здоров'я, а також рівень їх адаптації до рухливих ігор.

Аналіз літературних даних показав відсутність робіт, присвячених питанням навчання і впливу рухливих ігор на корекцію рухових порушень у дітей із відхиленнями розумового розвитку. Це стало підставою для проведення наших досліджень і зумовило мету статті – дослідження впливу занять рухливими іграми на корекцію рухових і психічних недоліків дітей 12–14 років із розумовою відсталістю.

Рухлива гра має настільки широкий діапазон дії на організм та особистість, що створює необмежені можливості впливу на всі сфери життєдіяльності дітей і підлітків з розумовою відсталістю.

Рухливі ігри функціонально навантажують весь організм, усі його тканини, органи і системи, структурно їх створюють, формують та удосконалюють.

Цілеспрямоване емоційне ігрове навантаження надає стимулюючого впливу на організм розумово відсталі дитини і більше, ніж інші засоби, відповідає задоволенню природної потреби в русі. Рухлива гра не тільки протидіє гіпотензії, але й сприяє відновленню втраченого здоров'я, зміцненню всіх функцій організму, розвиткові фізичних здібностей.

У рухливих іграх використовуються знайомі і доступні види природних рухів: ходьба, біг, лазіння, перелазіння, стрибки, вправи з м'ячем. Під час ігор діти охоче і з цікавістю виконують те, що поза грою здається нецікавим і важким, тому в грі легше долаються психічні та емоційні проблеми.

Особлива цінність рухливих ігор для дітей із розумовою відсталістю полягає у можливості одночасного впливу на моторну і психічну сфери. Швидка зміна ігрових ситуацій висуває підвищені вимоги до рухливості нервових процесів, швидкості реакції і нестандартності дій. Гра змушує мислити найбільш економно, реагувати на дії партнерів, пристосовуватися до обставин. Граючій дитині доводиться вибирати з множини операцій одну, яка може принести успіх. Чим різноманітніша інформація надходить до мозку, тим інтенсивніше включаються психічні процеси. Саме тому за допомогою гри в дитини з розумовою відсталістю розвивають сприйняття, мислення, увагу, уяву, пам'ять, моторику, мовлення, підвищуючи розумову активність, а отже, пізнавальну діяльність у цілому.

Ефект цей досягається за рахунок поліфункціональності рухливих ігор, коли корекція рухових порушень (просторової орієнтації, точності, ритму, узгодженості рухів, рівноваги) ініціює активну діяльність мозку, збереження аналізаторів, психічних функцій, вегетативних систем, що забезпечують рухи. Особливо яскраво ця залежність виявляється в реалізації міжпредметних зв'язків, коли цілеспрямовані рухові дії, організовані у формі ігрових композицій, естафет, рольових та імітаційних ігор, виконуваних під вірші, загадки, потішки, скоромовки, з розв'язанням простих математичних задач, полегшують засвоєння рахування, понять про кількість, форму, величину, напрямок, амплітуду, активізують мовленнєву діяльність, правильне звуковимовлення, збагачують словниковий запас, розвивають пам'ять, увагу, моторику м'яких м'язів рук.

Розумово відсталі діти запізнюються в розвитку духовних інтересів, потреб. Тому ігрова діяльність, яка викликає в дітей інтерес і містить у собі необхідні компоненти розвитку особистості, є засобом духовного розвитку. У грі складаються стосунки між дітьми, виробляються звички, правила поведінки. Діти більше дізнаються один про одного, взаємодіють між собою, пізнають нехитрі ігрові ситуації, виявляють самостійність, наслідують, радуються, фантазують, тобто в грі йде активне формування особистості, що має велике соціальне значення.

На думку Г.В.Кулешової, моральні звички, сформовані в грі, закладають характер, який у зрілому віці дозволяє не тільки зрозуміти оточуючий світ, але й знайти в ньому своє місце.

Матеріали і методи дослідження. Метою роботи є підвищення ефективності корекції рухових і психічних недоліків дітей із відхиленнями розумового розвитку засобами рухливих ігор.

Відповідно до мети досліджень були поставлені такі завдання:

- 1) Виявити особливості навчання і виховання дітей 12–14 років із відхиленнями розумового розвитку в умовах спеціальної (корекційної) загальноосвітньої школи.
- 2) Розробити технологію навчання рухливим іграм дітей із відхиленнями розумового розвитку.
- 3) Визначити вплив занять рухливими іграми на фізичний розвиток, психічну підготовленість і розумову працездатність дітей 12–14 років із відхиленнями розумового розвитку.

Для вирішення поставлених завдань були запропоновані такі методи дослідження:

- аналіз літературних джерел;
- аналіз медичних карток;
- педагогічні спостереження;
- педагогічний експеримент;
- антропометричні виміри;
- метод контрольних випробувань;
- коректурна проба;
- метод математичної статистики.

Дослідження проводились у два етапи. На першому етапі (2008–2009 р.р.), який мав пошуковий і констатуючий характер, узагальнювали передовий практичний досвід із навчання дітей рухливим іграм. Нами була апробована і запропонована методика навчання рухливим іграм школярів 12–14 років, яка стала першою сходінкою цілісного комплексу навчальної технології із соціальної адаптації дітей із відхиленнями розумового розвитку засобами рухливих ігор.

На другому етапі (2009–2010 р.р.) проводився формуючий педагогічний експеримент, у якому взяла участь 35 школярів із відхиленнями розумового розвитку віком 12–14 років (17 хлопчиків і 18 дівчаток). Для проведення педагогічного експерименту були виділені контрольна й експериментальна групи, у яких восени 2008 р. і весною 2009 р. проводилося тестування рівня фізичного розвитку, фізичної підготовленості, часових і просторових характеристик рухів і розумової працездатності.

Дослідження були проведені в загальноосвітній школі № 3 м. Запоріжжя учителем-вихователем Фесиком Д.О.

Результати та їх обговорення. Для визначення рівня фізичної підготовленості дітям експериментальної і контрольної груп пропонувалося взяти участь у змаганнях.

Діти контрольної групи займалися за типовою програмою фізичного виховання спеціальної (корекційної) школи УІІІ виду; експериментальна група після уроків у школі займалася рухливими іграми. Заняття рухливими іграми проводилися протягом 2-х років навчання в школі 3 рази на тиждень тривалістю по 40–60 хв. у спортивному залі і на відкритому стадіоні.

При проведенні занять нами були вирішені загальні завдання – виховні, освітні, оздоровчі і завдання фізичного розвитку: зміцнення здоров'я, загартування організму, навчання основам техніки рухів, формування життєво необхідних умінь і навичок; розвиток фізичних здібностей. На заняттях формували необхідні знання, гігієнічні навички, виховували потребу та вміння самостійно займатися фізичними вправами, застосовувати їх із метою відпочинку, тренування, підвищення працездатності, виховували моральні і вольові якості, привчали до дисципліни, організованості, активності і самостійності.

Крім того, у процесі експериментальних занять нами вирішувалися спеціальні завдання: корекції основних рухів у ходьбі, бігу, плаванні, метанні, стрибках, лазінні, вправах із предметами та ін.; узгодженості рухів окремих ланок тіла (рук, ніг, тулуба, голови); узгодженості виконання симетричних та асиметричних рухів, рухів і дихання; здійснювали компенсацію втрачених чи порушених рухових функцій; формували рухи за рахунок збережених функцій.

Корекцію і розвиток координаційних здібностей здійснювали такими вправами: орієнтуванням у просторі, диференціюванням зусиль, часу і простору, розслабленням швидкості реагування на змінювані умови, статичної і динамічної рівноваги, ритмічності рухів, точності дрібних рухів кисті і пальців.

При корекції і розвитку фізичної підготовленості пропонували школярам із розумовою відсталістю 12–14 років вправи на розвиток основних фізичних якостей: сили, швидкісно-силових якостей, спритності, витривалості, рухливості в суглобах.

Варто вказати, що при корекції і розвитку психічних і сенсорно-перцептивних здібностей розвивали зорово-предметне, зорово-просторове і слухове сприйняття, а також здійснювали диференціювання зорових і слухових сигналів за силою, відстанню, напрямком, розвивали зорову і слухову пам'ять, зорову і слухову увагу, диференціювали зорові, слухові, тактильні відчуття, розвивали уяву, коректували і розвивали емоційно-вольову сферу.

Пріоритетне значення займали заняття з розвитку пізнавальної діяльності. При цьому формували уявлення про елементарні рухи, частини тіла, суглоби (назви, поняття, роль у русі), про вправи, їх техніку і вплив на організм, вимоги до постави, дихання, харчування, режиму дня, гігієни тіла та одягу, загартування, значення рухів у житті людини і самостійних занять; розширювали і закріплювали знання, засновані на міжпредметних зв'язках, які є складною частиною фізичних вправ (формування просторових уявлень, мовленнєвої і комунікативної діяльності, знайомство з тваринним світом і т.п.). Особливе місце на заняттях займало виховання особистості розумово відсталого дитини.

Процес навчання рухливим іграм відбувався у 2 періоди: підготовчий та основний. При підборі рухливих ігор враховували емоційний стан, характер, поведінку дітей. Стан розумово відсталого дитини нестабільний. Емоційна напруженість, втома можуть викликати внутрішній дискомфорт, який частіше виявляється в порушенні поведінки, капризах, сварках, бійках. Інколи в них буває зворотна реакція: пасивність, небажання вступати в контакт. У зв'язку з цим за допомогою рухливих ігор нам удалося подолати емоційну напруженість.

При підготовці до проведення рухливих ігор нами були враховані такі моменти:

- зміст ігор (сюжет, правила, рухові дії, фізичне навантаження) був доступним і відповідав віку, рівню інтелектуальних і рухових можливостей, емоційному стану та особистісним інтересам дітей;
- рухливі ігри ускладнювали, але процес насичення моторними діями здійснювали поступово в міру оволодіння простими формами рухів;
- зміст ігор був спрямований на комплексний характер впливу: корекцію рухових порушень, фізичних якостей, координаційних здібностей, зміцнення та оздоровлення всього організму в цілому;
- у процесі гри стимулювали пізнавальну діяльність, активізували психічні процеси, творчість і фантазію дитини.

Нами було апробовано більше 165 рухливих ігор для школярів 12–14 років із розумовою відсталістю легкого та помірного ступеня.

Разом із тим, тільки третина цих ігор відповідала дітям з розумовою відсталістю. Нами було відібрано тільки 62 рухливі гри, які проводились у позанавчальний час як рекреативні ігрові заняття по 1 годині 3 рази на тиждень.

У підготовчий період вирішувалися завдання, які дозволили всі засоби адаптивної фізичної культури і корекційної педагогіки об'єднати в групи:

- переміщення тіла в просторі: ходьба, стрибки, повзання, плавання, різноманітні пересування в ходьбі, бігу, стрибках;
- загальнорозвивальні: без предметів, з предметами (прапорцем, стрічками, гімнастичними палицями, обручами, малими і великими м'ячами);
- на снарядах (гімнастичній стінці, кільцях, гімнастичній лаві, драбині, тренажерах);
- на розвиток сили, швидкості, витривалості, гнучкості, спритності;
- на розвиток і корекцію координаційних здібностей: узгодженість рухів рук, ніг, голови, тулуба, узгодженості рухів із диханням, орієнтування в просторі, рівноваги, диференціювання зусиль, часу і простору, ритмічності рухів, розслаблення;
- на корекцію постави, зводів стопи, статури, зміцнення м'язів спини, живота, рук, плечового пояса, ніг;
- на розвиток дрібної моторики кистей і пальців рук;
- ритмічні вправи, танець, елементи хореографії і ритмопластики;
- вправи з речитативами, віршами, загадками, рахунком, активізуючі пізнавальну діяльність, а також спрямовані на розвиток і корекцію сприйняття, мислення, уяви, зорової і слухової пам'яті, уваги та інших психічних процесів.

У процесі корекції недоліків рухової сфери дітей експериментальної групи нами пропонувалися методи: формування знань, навчання руховим діям, розвиток фізичних здібностей особистості, організації взаємодії педагога й учнів, регулювання психічного стану дітей.

У процесі корекції ходьби дітям експериментальної групи пропонували вправи у формі рухливих ігор: «Рейки», «Не збий», «Вузкий місток», «Довгі ноги», «Лабіринт», «Стали в коло», «Гусениця», «Коромисло», «Ходимо в капелюсі», «Кішка», «Солдати», «Без страху», «Спритні руки», «Каракатиця», «Світло-темно», «Мишка», «Хоп», «Хвилі», «Та-та-та», «Кульгавий заєць», «По канату», «Козлики».

Варто вказати, що значну увагу при проведенні ігор приділяли корекції бігу, стрибків, лазіння і перелазіння, метання. При цьому проводили рухливі ігри, пов'язані з метанням, освоювали різноманітні предметні дії з великими м'ячами – волейбольним, баскетбольним, пляжним.

При корекції і розвиткові дрібної моторики рук були запропоновані такі вправи: перекладання, перекидання м'яча з однієї руки в іншу, підкидання м'яча двома руками перед собою, ловля двома, підкидання м'яча перед собою правою (лівою) і ловля двома руками, високе підкидання м'яча вгору і виконання різних рухів (плескаючи руками спереду, ззаду, під коліном), поворотів праворуч, ліворуч, кругом перед тим, як спіймати.

Усі вправи на корекцію недоліків рухової сфери експериментальної групи поєднували з іграми на розслаблення: «Плети», «Покажи силу», «Метелик», «Вертоліт», «Балерина», «Обніми себе», «Здивувалися», «Велосипед», «Скелелаз», «Човник».

Корекцію бокових викривлень хребта здійснювали такими іграми: «Кішечка», «Кільце», «Іван-покиван», «Пташка», «Змія», «Човник», «Плавець», «Рибка», «Свічка», «Велосипед», «Стрілка», «Маятник».

У вправах для профілактики і корекції плоскостопості використовували вихідні положення: лежачи, сидячи, стоячи, в ходьбі; лежачи на спині, почергово і разом відтягувати носки стоп, піднявши та опускаючи зовнішній край стопи, захоплювання стопами округлих предметів (тенісний м'яч, більярдний шар) внутрішніми зводами стоп і переміщення їх з одного місця в інше; стоячи слід у слід (носок правої торкається п'ятки лівої) – піднятися на носки, повернутися у вихідне положення, ходьба на носках, на зовнішніх зводах стоп.

На заняттях з експериментальною групою вважали необхідним включати ігри, пов'язані з корекцією дихання: «Дроворуб», «Жабка» та ін.

При проведенні досліджень на етапі констатуючого педагогічного експерименту було встановлено, що 30% дітей експериментальної групи мали порушення зору, особливо короткозорість. Наводимо декілька вправ, які виконували розумово відсталі діти під час проведення рухливих ігор:

1) В.п. – сидячи. Дивитися прямо перед собою 2–3 с, тримати палець правої руки по середній лінії обличчя на відстані 25–30 см від очей, перевести погляд на кінчик пальця і дивитися на нього 3–5 с, опустити руку. Повторити 10–12 разів.

2) В.п. – сидячи. Вказівними пальцями фіксувати шкіру надбрівних дуг, повільно заплющити очі, пальці утримують шкіру надбрівних дуг. Повторити 8–10 разів.

На кожному занятті використовували від 3 до 5 вправ.

У процесі досліджень нами були встановлені специфічні особливості ігрової діяльності школярів 12–14 років з порушеннями інтелекту.

1) Серед учасників експерименту не було жодної дитини, яка б відмовилася від ігор. У даній категорії дітей здібність до ігор розвивається.

2) Процес освоєння ігрової діяльності достатньо тривалий. На освоєння 62 рухливих ігор знадобилося більше 2,5 років. Ці дані свідчать про потенційні можливості дітей.

3) Найбільший інтерес викликають прості за сюжетом і змістом ігри. Варто вказати, що в ігри, які полюбилися, школярі 12–14 років гралися самостійно у вільний час.

4) У грі виявлялися недоліки психічного розвитку школярів (відволікання, нестійкість емоцій, небажання засвоювати нове, швидка стомлюваність). Ці недоліки нівелювали методичними прийомами: зміною рухливих ігор за спрямованістю, тривалістю, складністю, емоційною напруженістю, що дозволяє зосередити увагу дітей на грі і підтримувати інтерес.

5) Адекватними віку, особливостям психіки, стану фізичної підготовленості є 40–60-тихвилинні рекреативні заняття, у зміст яких входить від 10 до 20 рухливих ігор тривалістю від 1 до 3–5 хв.

Важливим критерієм здоров'я, що відображає розвиток функціональних систем організму школярів і ступінь його зрілості, є рівень фізичного розвитку. Для аналізу результатів, отриманих у ході педагогічного експерименту, використовували загальноприйнятну методику визначення рівня фізичного розвитку на основі виміру довжини і маси тіла, окружності грудної клітки і даних спірометрії. Було виявлено, що у всіх вікових групах довжина тіла в дітей експериментальної і контрольної груп протягом експерименту збільшилася в середньому на 1 см і залишилася практично однаковою в порівнювальних вікових групах.

У кінці педагогічного експерименту маса тіла кожної дитини експериментальної групи збільшилася в кожній віковій групі, у середньому на 14–19%, у контрольній групі збільшення склало в середньому 8–12%.

Аналіз результатів контрольних випробувань (табл. 1), які дозволяють судити про вплив занять рухливими іграми на фізичну підготовленість дітей із відхиленнями розумового розвитку, показав їх покращення в обох обстежуваних групах. Але динаміка зростання результатів при виконанні контрольних вправ у ході педагогічного експерименту була вищою в дітей експериментальної групи.

Хлопчики експериментальної групи покращили свої результати в бігу на 30 м, у середньому, на 0,69 с (10,13%), а дівчатка – на 0,68 с або 10,93% (при $P \geq 0,05$), покращення результатів у хлопчиків контрольної групи склало 0,32 с або 4,6%, а в дівчаток – 0,3 с (3,6%). У стрибках у довжину з місця результати у хлопчиків експериментальної групи покращилися на 17,6 см (11,4%), у дівчаток – на 18,6 см (12,3 %) (при $P \geq 0,05$), у контрольній групі на 4,15 см (2,7%) і 5 см (3,45%) відповідно.

Таблиця 1 – Показники фізичної підготовленості дітей з відхиленнями розумового розвитку експериментальної і контрольної груп у динаміці педагогічного експерименту

Контрольні вправи	На початку експерименту		Наприкінці експерименту	
	Експериментальна група M±m	Контрольна група M±m	Експериментальна група M±m	Контрольна група M±m
Біг 30 м,с				
Хлопчики	6,81 ± 0,13	6,9 ± 0,1	6,12 ± 0,11	6,58 ± 0,09
Дівчатка	6,9 ± 0,09	6,85 ± 0,12	6,22 ± 0,07	6,6 ± 0,01
Стрибок у довжину з місця, см				
Хлопчики	154,5 ± 4,13	152,85 ± 4,99	172,1 ± 2,57	157,0 ± 2,84
Дівчатка	151,1 ± 3,86	149,3 ± 2,12	169,7 ± 1,99	154,3 ± 1,85
Присідання за 30 с, разів				
Хлопчики	17,67 ± 0,71	18,22 ± 0,95	23,56 ± 0,83	19,78 ± 0,59
Дівчатка	16,88 ± 0,92	16,33 ± 0,66	24,75 ± 0,79	17,25 ± 0,93
Підйом тулуба з л.п. лежачи на животі, разів				
Хлопчики	15,11 ± 0,95	16,22 ± 0,94	19,33 ± 0,71	17,0 ± 0,71
Дівчатка	15,62 ± 1,06	15,38 ± 1,19	20,5 ± 1,19	16,13 ± 0,87
Підйом прямих ніг з л.п. лежачи, разів				
Хлопчики	18,88 ± 0,97	18,33 ± 0,69	23,88 ± 0,71	19,44 ± 0,95
Дівчатка	19,93 ± 1,16	19,25 ± 1,06	26,25 ± 1,19	20,13 ± 0,87
Проба Ромберга, с				
Хлопчики	7,13 ± 1,07	8,48 ± 1,43	26,18 ± 0,96	11,12 ± 1,85
Дівчатка	11,98 ± 1,07	10,17 ± 0,95	32,61 ± 1,26	15,68 ± 1,43
Ходьба по вузькій частині гімнастичної лави, с				
Хлопчики	3,58 ± 0,19	3,48 ± 0,22	2,79 ± 0,2	3,12 ± 0,19
Дівчатка	3,9 ± 0,26	4,01 ± 0,24	2,9 ± 0,21	3,59 ± 0,43

Покращення результатів у присіданнях за 30 с в експериментальній групі склало в середньому у хлопчиків 33,3%, а в дівчаток – 46,6%, у контрольній групі у хлопчиків – на 8,56%, а в дівчаток – на 5,6%.

При виконанні контрольної вправи підйому тулуба із вихідного положення лежачи на животі за 30 с результати в експериментальній групі в хлопчиків покращилися на 27,9%, а в дівчаток – на 31,2%, у

контрольній групі в хлопчиків – на 8,6%, а в дівчаток – 5,6% (при $P \geq 0,05$). В експериментальній групі при виконанні підйому прямих ніг із вихідного положення лежачи на спині за 30 с результати у хлопчиків покращилися, в середньому, на 26,5%, а в дівчаток – на 31,7%, у контрольній же групі результати, в середньому, покращилися у хлопчиків на 6,1%, а в дівчаток – на 1%.

Найбільший прогрес спостерігався в дітей експериментальної групи в контрольній вправі, що характеризує розвиток статичної рівноваги. Результати в дітей експериментальної групи в тесті на статичну рівновагу (поза Ромберга) покращилися, в середньому, на 267% – у хлопчиків і на 172,2% – у дівчаток (при $P \geq 0,05$). У контрольній групі результати також покращилися. У хлопчиків – на 31,1%, у дівчаток – на 54,2% (при $P \geq 0,05$). При ходьбі по вузькій частині гімнастичної лави хлопчики експериментальної групи в кінці експерименту стали витратити, у середньому, на 22,1%, а дівчатка – на 25,6% менше часу, в той час як у контрольній групі результати, в середньому, покращилися в хлопчиків – на 10,3% і на 10,5% – у дівчаток (при $P \geq 0,05$).

При аналізі показників точності відтворення амплітуди руху (табл. 2) виявлено на початку педагогічного експерименту результати в дітей контрольної групи були, у середньому, на 5% кращі, ніж у дітей із експериментальної групи. У кінці експерименту хлопчики експериментальної групи показували результати, у середньому, на 11,1%, а дівчатка – на 10,4% кращі ніж діти контрольної групи. До кінця навчального року показники точності відтворення амплітуди руху покращилися в хлопчиків експериментальної групи, в середньому, на 20,3%, а в дівчаток – на 23,2% (при $P \geq 0,05$). У контрольній групі покращення склало, у середньому, 5,7% і 9,8% відповідно (при $P \geq 0,05$).

Таблиця 2 – Показники точності відтворення руху та м'язових зусиль дітей з відхиленнями розумового розвитку експериментальної і контрольної груп в динаміці педагогічного експерименту

Контрольні вправи	На початку експерименту		Наприкінці експерименту	
	Експериментальна група M±m	Контрольна група M±m	Експериментальна група M±m	Контрольна група M±m
Точність відтворення амплітуди рухів, град.				
Хлопчики	-2,21 ± 0,15	-2,1 ± 0,175	-1,76 ± 0,11	-1,98 ± 0,145
Дівчатка	-2,46 ± 0,15	-2,34 ± 0,148	-1,89 ± 0,11	-2,11 ± 0,14
Точність відтворення зусиль, т.				
Хлопчики	0,94 ± 0,155	0,89 ± 0,168	0,59 ± 0,173	0,78 ± 0,191
Дівчатка	0,91 ± 0,168	0,85 ± 0,185	0,62 ± 0,175	0,8 ± 0,133
Точність диференціювання параметрів рухів, см.				
Хлопчики	1,79 ± 0,256	1,63 ± 0,256	1,31 ± 0,428	1,49 ± 0,401
Дівчатка	2,12 ± 0,623	2,18 ± 0,545	1,81 ± 0,514	2,09 ± 0,403

Проведення вимірів точності відтворення зусиль свідчать про те, що на початку педагогічного експерименту результати дівчаток контрольної групи були кращі, у середньому на 7%, а в хлопчиків – на 5,6%, ніж у дітей експериментальної групи. У кінці експерименту хлопчики експериментальної групи показували результати, у середньому, на 24,4%, а дівчатка – на 22,5% кращі, ніж діти контрольної групи (при $P \geq 0,05$).

При дослідженні точності диференціювання параметрів руху було встановлено, що на початку дослідження хлопчики контрольної групи показували, в середньому, на 9,8%, а дівчатка – на 2,75% кращі результати, порівняно з дітьми експериментальної групи. У кінці педагогічного експерименту в експериментальній групі хлопчики уже показували, в середньому на 11,5%, а дівчатка – на 13,4% результати кращі, ніж діти контрольної групи (при $P \geq 0,05$).

Проаналізувавши дані, отримані після обробки коректурних таблиць (табл. 3), нами було встановлено, що на початку експерименту в дітей експериментальної і контрольної груп показники концентрації уваги та стійкості уваги були приблизно однакові. До кінця експерименту відзначено значні покращення цих показників у дітей експериментальної групи порівняно з дітьми контрольної.

Таблиця 3. Результат обробки коректурних проб дітей з відхиленнями розумового розвитку експериментальної і контрольної груп у динаміці педагогічного експерименту

Контрольні вправи	На початку експерименту		Наприкінці експерименту	
	Експериментальна група M±m	Контрольна група M±m	Експериментальна група M±m	Контрольна група M±m
Стійкість уваги				
Хлопчики	0,88 ± 0,44	0,821 ± 0,22	0,64 ± 0,33	0,74 ± 0,11
Дівчатка	0,79 ± 0,25	0,77 ± 0,38	0,69 ± 0,13	0,72 ± 0,25
Концентрація уваги				
Хлопчики	138,33 ± 5,23	132,78 ± 4,52	166,56±4,28	143,89 ± 4,16
Дівчатка	145,67 ± 5,83	148,33 ± 6,22	171,89 ± 4,9	158,67 ± 5,16

В експериментальній групі концентрація уваги покращилася, в середньому на 20,4% у хлопчиків і 17,9% – у дівчаток. У контрольній групі покращення цього показника склало, у середньому 8,3% і 6,9% відповідно (при $P \geq 0,05$). Показник стійкості уваги покращився в дітей експериментальної групи, у середньому, на 20% у хлопчиків і 12,7% – у дівчаток, а в контрольній групі, у середньому, на 9,8% у хлопчиків і на 6,5% – у дівчаток (при $P \geq 0,05$).

Результати, отримані в ході педагогічного експерименту, показали, що фізичні вправи і рухливі ігри є ефективним засобом, що стимулює рухову активність, покращує стан здоров'я і фізичну підготовленість дітей із відхиленнями розумового розвитку.

Систематичні заняття рухливими іграми позитивно вплинули на організм дітей. Перш за все, відбуваються сприятливі зміни в розвитку органів дихання і дихальній мускулатурі, збільшується життєва ємність легенів, покращується обмін речовин.

Заняття рухливими іграми сприяють розвитку основних видів рухів, про що говорять результати в бігу на 30 м, стрибків у довжину з місця, а також точність, що зросла, термінової інформації про часові і просторові характеристики рухів. Результати проби Ромберга показали, що рухливі ігри у поєднанні із вправами значно підвищують стійкість вестибулярного апарату дітей, що має велике значення в підтриманні функцій рівноваги.

Як показали проведені дослідження, організм дітей із відхиленнями розумового розвитку віком 12–14 років підготовлений до виконання рухливих ігор. У міру засвоєння змісту рухливих ігор покращуються їх уявлення про методику проведення ігор, вони розуміють гру і зацікавлені нею. За період проведення експериментальних досліджень вони засвоїли:

- ігри та ігрові вправи в парах, трійках і в команді пов'язані з розвитком сприйняття, мислення, пам'яті;
- ігри з м'ячами, нестандартним обладнанням;
- ігри на розвиток орієнтації в просторі.

Таким чином, у процесі ігор удосконалюється здатність до ініціативних дій, набуваються навички взаємодії, свідомої дисципліни, виховується уміння підкорити інтересам колективу свої особисті інтереси, почуття взаємодопомоги, поваги до партнерів і суперників, відповідальності перед товаришами.

Отримані результати свідчать про те, що за допомогою спеціально підібраних засобів і методів адаптивного фізичного виховання можна вирішити не тільки проблему зміцнення здоров'я дітей із відхиленнями розумового розвитку, підвищення рівня їх фізичної підготовленості і фізичного розвитку, але й підвищити в них рівень розумової працездатності, що позитивно відображається на ефективності всієї корекційної роботи в цілому. Це дозволяє рекомендувати рухливі ігри до використання в спеціальних (корекційних) освітніх закладах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Певзнер М.С. Этиология, патогенез, клиника и классификация олигофрении / М.С. Певзнер // Учащиеся вспомогательной школы. – М. : Педагогика, 1979. – С. 5–7.

2. Лубовский В.И. Психологические проблемы диагностики аномального развития детей / Лубовский В.И. – М. : Педагогика, 1989. – 101 с.
3. Синева В.Н. Коррекция интеллектуальных нарушений учащихся вспомогательной школы : автореф. дис. ...доктора пед. наук : спец. 13.00.03 / В.Н.Синева. – М., 1988. – 45 с.
4. Выготский Л.С. Игра и ее роль в психологическом развитии ребенка / Л.С.Выготский // Вопросы психологии. – 1966. – № 6. – С. 62–76.
5. Шипицына Л.М. «Необучаемый ребенок» в семье и обществе. Социализация детей с нарушениями интеллекта / Л.М. Шипицына. – СПб. : Дидактика Плюс, 2002. – 120 с.
6. Дмитриев А.А. Организация двигательной активности умственно отсталых детей / А.А. Дмитриев. – М. : Советский спорт, 1991. – 32 с.

УДК 378.112:378.18(477)

УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СТУДЕНТІВ У ВНЗ

Бондар О.Г., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

У статті міститься теоретико-методологічний аналіз суності управління навчальною діяльністю студентів у виші. Особлива увага приділена технології, що включає такі структурні елементи, як цілі, зміст, оптимальну систему методів і засобів керівництва і контролю, інтенсивний цикл організаційних форм.

Ключові слова: управління, педагогічний процес, система управління.

Бондарь А.Г. УПРАВЛЕНИЕ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ СТУДЕНТОВ В ВУЗЕ / Запорожский национальный университет, Украина.

В статье содержится теоретико-методологический анализ сущности управления учебной деятельностью студентов в ВУЗе. Особое внимание уделено технологии, включающей такие структурные элементы, как цели, содержание, оптимальная система методов и средств руководства и контроля, интенсивный цикл организационных форм.

Ключевые слова: управление, педагогический процесс, система управления.

Bondar A.G. MANAGEMENT EDUCATIONAL ACTIVITY OF STUDENTS IN INSTITUTE OF HIGHER EDUCATION / Zaporizhzhya National University, Ukraine.

The article has the theoretical and methodological analysis of essence of management of educational activity of students in the institutes of higher education. Special attention is dedicated to technology including such structural elements as aims, content, optimum system of methods and facilities of guidance and control, intensive cycle of organizational forms.

Keywords: management, pedagogical process, management system.

Актуальність дослідження пов'язана, перш за все, з недостатньою розробленістю поняття «управління» в дидактиці. На сьогодні проблеми управління навчальним процесом знаходяться на перетині досліджень вітчизняних і зарубіжних учених у галузі педагогіки, психології, теорії менеджменту і кібернетики. Останніми роками з'явився ряд робіт, які прямо або побічно торкаються проблем управління (С.Ф. Артюх, В.С. Безрукова, Т.О. Дмитренко, О.Е. Коваленко, Н.Ф. Тализіна та ін.).

Даючи психологічний аналіз теорії управління стосовно навчального процесу, Н.Ф. Тализіна підкреслює необхідність використання в процесі навчання циклічного управління, яке здійснюється за принципом «білого ящика» [1, с. 46].

С.І. Архангельський визначає управління навчальним процесом як «планомірний порядок дій, що приводить динамічну систему навчання до досягнення заданих результатів» [2, с. 64].

В.С. Безрукова розглядає педагогічний процес як ядро (складову) педагогічного управління і визначає педагогічне управління як «процес перекладу педагогічних ситуацій, чи процесів систем з одного стану в інші, відповідні до поставленої мети» [3, с.92]. Управління, на думку автора, є компонентом, необхідним для забезпечення оптимального функціонування педагогічного процесу, де ціль виступає в ролі системоутворюючого фактора.

Є.І. Машбіц розглядає навчальну діяльність як вид управлінської діяльності, при якому взаємодія між викладачем та студентом реалізується за допомогою педагогічного спілкування. Автор зазначає, що